

Nazwiska polskie pochodzące od nazw produktów zwierzących

Cz. 1. Mleko i jego przetwory

Zbigniew Dobrzański^{1*}, Joanna Barłowska², Tadeusz Szulc³, Alicja Kowalczyk¹

¹Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Katedra Higieny Środowiska i Dobrostanu Zwierząt,
ul. Chelmońskiego 38 C, 51-630 Wrocław

²Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Katedra Oceny Jakości i Przetwórstwa Produktów Zwierzęcych,
ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin

³Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Zakład Hodowli Bydła i Produkcji Mleka,
ul. Chelmońskiego 38 C, 51-630 Wrocław

*e-mail: zbigniew.dobrzański@upwr.edu.pl

Abstrakt

Podstawowe nazwy nabiału (mleko, masło, maślanka, serwatka, śmietana, twaróg) utrwały się w polskim piśmiennictwie w XV w., inne (bryndza, klag, ser, siara) w XVI/XVII w., a najpóźniej bundz (XIX w.). Analiza najważniejszych baz danych dotyczących etymologii polskich nazwisk pozwoliła ustalić, że od nazw surowców i produktów nabiałowych wywodzi się 12 nazwisk bazowych (prymarnych) oraz około 50 nazwisk pochodnych (derywowanych). Najwięcej nazwisk pochodzi od rdzeni ‘masło’ i ‘ser’, a w ocenie ilościowej (liczba użytkowników) dominują: Serwatka (7,3 tys. osób), Mleczko (3,0 tys. osób) i Śmietana (2,6 tys. osób) oraz Syrek i Twaróg. W ciągu jednego pokolenia (2002–2025) liczba użytkowników nazwisk

‘nabiałowych’ spadła w kraju średnio o 5,57%. Według autorów artykułu, najbardziej oryginalne nazwiska to: Bryndza, Bundz, Klag, Masłyk, Serzysko, Syryca, Sernik. Polskie nazwiska ‘nabiałowe’ w formie modyfikacji graficznej lub fonetycznie podobne występują najczęściej w Ukrainie, a następnie w Niemczech, Słowacji i USA. Niektóre polskie nazwiska mogą oznaczać za granicą imiona, np. Bunc, Mleko, Ser, Serek, Siara.

Z kolei w krajach egzotycznych (głównie w Afryce i Azji), a także na Węgrzech czy w Turcji, polskobrzmiące nazwiska ‘nabiałowe’ najczęściej mają inne znaczenie w językach narodowych. Występowanie polskich nazwisk za granicą wskazuje na kierunki emigracji Polaków i podtrzymywanie tradycji kulturowej.

Słowa kluczowe: nabiał, nazwy produktów, polskie nazwiska, onomastyka

Wstęp
Badaniem nazewnictwa osobowego (imion, nazwisk, przezwisk, pseudonimów i przydomków) zajmuje się antroponimia. Jest ona jedną z gałęzi onomastyki – działu językoznawstwa zajmującego się nazwami własnymi. Nauka o nazwach własnych zwierząt zwie się natomiast zoo-

nimia (Bubak, 1998) i jest ona praktycznie wykorzystywana w terminologii zootechnicznej (Szulc i Barłowska, 2020; Ustawa, 2020).

W polskim rejestrze PESEL na dzień 22.01.2025 znajdziemy 395,1 tys. zarejestrowanych nazwisk męskich i 411,0 tys. nazwisk żeńskich, a najpopularniejsze to: Nowak (199,2 tys.)

i Kowalski (134,7 tys. osób). Proces powstawania nazwisk w Polsce trwał od schyłku średniowiecza (XIII w.) do XVIII w., gdy ostatecznie utrwaliło się ich brzmienie i forma graficzna. Geneza nazwisk polskich jest złożona, pochodzą one od nazw miejscowości (odmiejscowe), wykonywanych zawodów (odzawodowe), imion ojców (patronimiczne), nazw zwierząt, roślin itd. (Zawadzki, 2002; Kowalik-Kaleta, 2007).

Kolber (2008) przeprowadziła analizę etymologiczną i formatywną 181 nazwisk wywodzących się od nazw ssaków (zarówno domowych, jak i dzikich), ptaków (zarówno domowych, jak i dzikich) oraz owadów. Na podstawie wykazu można zauważyć, że większość nazwisk pochodzi od nazw zwierząt żyjących w najbliższym otoczeniu człowieka, czyli są to zwierzęta domowe (gospodarskie) i leśne, np. baran, lis, wilk, gąsior. Z publikacji Karczewskiej (2023) wynika, że ‘odzwierzęcych’ nazwisk (pochodzących od nazw ssaków, ptaków, ryb, owadów) w Polsce jest sporo, szacuje je na około 12% całej populacji. Ostatnio Dobrzański i in. (2024, 2025 a, 2025 b) opublikowali wyniki analizy etymologicznej polskich nazwisk wywodzących się od nazw zwierząt gospodarskich (drób, bydło), wyniki są sukcesywnie publikowane. Brakuje w polskiej onomastyce badań nad nazwiskami wywodzącym się od nazw popularnych produktów zwierzęcych, jak mleko i mięso. Podjęli się tego zadania autorzy publikacji, dokonując analizy etymologicznej i statystycznej nazwisk polskich pochodzących od nabiału, czyli mleka i przetworów (cz. 1) oraz mięsa i jego przetworów (cz. 2).

W tym celu wykorzystano 3 krajowe i 2 zagraniczne bazy nazwisk:

- PESEL – zawiera aktualny rejestr osób żyjących w kraju (dane z początku 2025 r.) z uwzględnieniem nazwisk męskich i żeńskich oraz ich liczby w poszczególnych województwach. Rejestrem zarządza Ministerstwo Cyfryzacji RP.
- ISNP (internetowy słownik nazwisk polskich) – polski onomastykon, opracowany przez Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie w latach 2014–2019, obejmujący około 80% osób w kraju. Słownik od 2022 r. jest uzupełniany o nazwiska o mniejszej frekwencji. Znajdują się w nim omówienia poszczególnych nazwisk w ujęciu współczesnym i historycznym.
- ActaFlow (AF) (rozkład występowania nazwisk w powiatach) – dane pochodzą z publikacji Rymuta (2003), zawierającej nazwiska używane w Polsce na początku XXI w. Bazą zarządza firma informatyczna Bronk Z. (Gdańsk). Korzystano z tego źródła wówczas, gdy analizowane nazwisko nie figurowało w słowniku ISNP czy rejestrze PESEL.
- Forebears (z ang. przodkowie, FRS) – platforma internetowa, baza danych geoprzestrzennych o rozmieszczeniu imion i nazwisk oraz danych demograficznych z uwzględnieniem 227 suwerennych państw i terytoriów (w tym Polski). Firma powstała w 2012 r. w Anglii, a ostatnia aktualizacja danych była w 2019 r. Obecnie firma (Forebears DMCC) ma siedzibę w Dubaju (ZEA).
- Geogen (genealogia geograficzna, GG) – witryna uruchomiona w 2005 r. w Niemczech, zawiera mapy nazwisk w Niemczech i Austrii. Ostatnia aktualizacja danych miała miejsce w 2020 r. (ver. 4). Pomysłodawcą Geogenu jest Stöpel Ch. (Ludwigsfelde, Niemcy).

Uwzględniono zarys historyczny, etymologię i geografę danego nazwiska oraz liczbę użytkowników – posiadaczy danego nazwiska w Polsce (województwa, powiaty, miasta) i na świecie. Uwzględniono też nazwiska w formach wariantywnych (adaptacyjnych) i podobnych fonetycznie. Przy podawaniu danych statystycznych nie uwzględniano nazwisk, które występują sporadycznie (1–2 osoby) lub są dwuczłonowe. Nie podawano też rangi (częstość występowania, CW), gdy liczebność danego nazwiska jest niższa niż 500 osób. Warianty nazwiska o odmianie przymiotnikowej (typu Kowalska/Kowalski, Maślany/Maślana) traktowano jako jedno nazwisko i prezentowano łącznie. Przy ‘obróbce’ nazwisk

obcobrzmiących korzystano z usług Microsoft Copilot (MC) oraz Google Tłumacz (GT). Dane etymologiczne nazw produktów ‘nabiałowych’ pochodzą głównie z Wielkiego Słownika Języka Polskiego PAN (WSJP).

Dla wykazania zmian liczebności analizowanych nazwisk w przedziale jednego pokolenia (czasowo ostatniego) dokonano obliczeń matematycznych (różnice bezwzględne i procentowe) dla 12 ‘nabiałowych’ nazwisk o wysokiej i średniej liczbie użytkowników, wykorzystując dane z bazy ActaFlow (2002) i z aktualnego rejestru PESEL (2025).

Nazwiska pochodzące od nazwy ‘nabiał’

Nazwisko NABIAŁ (forma żeńska: Nabiałowa, Nabiałówna) nie jest jeszcze opracowane przez IJP PAN (ISNP), natomiast w aktualnym rejestrze PESEL figuruje 20 osób o tym nazwisku. W bazie ActaFlow (AF) są 23 osoby o nazwisku Nabiał, a najwięcej mieszka w powiatach: Brzesko (14) i Kazimierza Wielka (6 osób). W portalu zagranicznym Forebears (FRS) są wykazane podobnie brzmiące nazwiska w Indonezji: Nabyal, Nahabial, Nabial i Novial (razem ok. 2,3 tys. osób). Nie wiadomo, co one oznaczają w języku indonezyjskim, nie figurują w popularnych słownikach ani tłumaczeniach online (GT, MC).

Nazwisko NABIAŁEK (Nabiałkowa, Nabiałkówna) występuje w kraju u 744 kobiet i mężczyzn, najwięcej jest w województwach śląskim (471) i łódzkim (72 osoby), a z pow.* – w częstochowskim (180 osób). Nie występuje w woj.* warmińsko-mazurskim. Ranga nazwiska, czyli częstość występowania w kraju (CW) – 7914. Pochodzi od apelatywu ‘nabiał’ – ‘mleko, produkty mleczne’, a pierwszy raz zapisano je w 1789 r. (*Wieś Turow ... Jan Nabialek*) (ISNP). W formie Nobialek i Niebialek użytkuje to nazwisko w kraju około 30 osób, a w Niemczech i Szwecji – 20 osób. Występuje też w Walii jako Nabialek (67 osób) (FRS). Według bazy Geogen (GG) w Niemczech żyje około 40 osób o nazwisku Nabielek.

NABIAŁCZYK (Nabiałczykowa, Na-

białczykówna) należy do kategorii rzadkich nazwisk, a pochodzi ono od nazwiska Nabiałek. Nosi go w kraju 325 kobiet i mężczyzn, najwięcej mieszka w woj. śląskim (192 osób), a z pow. – w częstochowskim (94 osób). W pięciu woj. nie występuje w ogóle (ISNP). W Niemczech są 4 osoby o nazwisku Nabiałczyk, zaś w formie Nabiałczyk (adaptacja graficzna) występuje w Niderlandach (13 osób) (FRS).

Słowo ‘nabiał’ pojawiło się w polskim języku w XV w. (Boryś, 2005), a według WSJP oznacza ono: ‘ogół produktów spożywczych otrzymanych z mleka (i jajek)’; pochodzi od słowa staropolskiego (staropol.) ‘nabielac’ (biały), chociaż niektóre produkty serowarskie są żółte (fot. 1).

Nazwiska pochodzące od nazw ‘mleko’ i ‘siara’

Nazwisko MLEKO (Mlekowa, Mlekówna) noszą w kraju 283 osoby, najwięcej z nich mieszka w woj. małopolskim (177), w tym w pow. wielickim 110 osób. W ośmiu województwach, głównie wschodnich nie występuje lub jego frekwencja wynosi 1–4 osoby. Nazwisko Mleko pochodzi od apelatywu ‘mleko’, nie wiadomo kiedy pierwszy raz pojawił się ten zapis (ISNP). W Rosji i Ukrainie żyje 45 osób o tym nazwisku, a w USA – 65 osób. W RPA natomiast mieszka 46 osób o nazwisku Mhleko, w USA i Łotwie 50 osób – Mlecko, w Białorusi 505 osób – Mlechko. Nazwa ‘Mleko’ (oraz Mlekoza i Mlekoba) może oznaczać w kilku krajach także imię (męskie lub żeńskie) (FRS).

Nazwisko MLECZKO (Mleczkowa, Mleczkówna) nosi w kraju 3010 osób, najwięcej w woj. małopolskim (1306) i śląskim (784 osoby), a z miast – w Krakowie (195 osób). Nazwisko pochodzi od apelatywu ‘mleczko’, co oznacza ‘człowieka lubiącego mleko’, a także ‘nasienie ryby’. Pierwszy zapis miał miejsce w 1690 r. (Eufemia Mleczkówna). Ranga nazwiska – 1756. W formie tej występuje w kilkunastu krajach, głównie w Niemczech (528), USA (302), Francji (114), Australii (13 osób) itd. (ISNP). Fonetycznie podobne nazwiska to: Mlechko (505 na Białorusi), Mletzko (423 w Niemczech), Mlecko (50

w USA i Łotwie), Mlecsko (19 w USA). W Polsce są też używane wariantywne formy: Mlekodaj (102), Mleczkowski (237), Mliczkowski (49 osób) oraz Mlyczko i Mliczko. Nazwisko Mlekodaj używane jest w USA i Kanadzie, zapewne przez osoby polskiego pochodzenia (FRS).

Termin mleko pochodzi od prasłowiańskiego (prasł.) ‘melko’ lub z języka germańskiego – ‘meluk/miluk’ (mleko). Oznacza: biały, nieprzeźroczysty płyn wytwarzany przez gruczoły mleczne krów, kóz lub owiec, służący ludziom jako pożywienie (WSJP). Pierwszy zapis ‘mleko’ pojawił się w 1472 r. (Brückner, 1927). We wszystkich 11 językach słowiańskich termin ten funkcjonuje z podobnym sensem, chociaż pisownia jest nieco inna (mleko, moloko, malako, mlijeko, mlyako itp.). Podobieństwo występuje też w tłumaczeniu na jęz. ang. (milk) i niem. (milch) (GT).

Nazwisko SIARA (Siarzyna, Siarzanka) występuje w kraju u 1186 osób, najwięcej z nich mieszka w woj. mazowieckim (584), w tym 294 osoby w mieście Radom. Nie występuje w woj. podlaskim. Pierwszy zapis pojawił się w 1881 r. (*Josef Siara*). Nazwisko pochodzi od apelatywu siara oznaczającego ‘*mleko wydzielane przez samice ssaków w pierwszych dniach po porodzie*’. Ranga nazwiska – 4851 (ISNP). Oprócz Polski występuje w Tanzanii (990), Indonezji (500), Kenii (447), USA (78 osób) itd. Fonetycznie podobne formy to: Sciarra (1,8 tys. osób w USA i Monako) oraz Siarra (205 osób w Argentynie) (FRS). W Niemczech mieszka około 120 osób o nazwisku Siara (GG). Ciekawostką jest fakt, że w kilkunastu krajach (Indonezja, Pakistan, Indie, Brazylia, Demokratyczna Republika Konga – DR Konga, Wybrzeże Kości Słoniowej – WKS i in.) SIARA oznacza też imię męskie lub żeńskie (FRS). W języku arabskim imię żeńskie Siara ma pozytywne znaczenie, oznacza ‘czysta’, ‘święta’ (MC). Słowo ‘siara’ pochodzi od prasłow. ‘sěra’, ‘siarka’: ‘mleko wydzielające się z gruczołów mlecznych w pierwszych dniach po porodzie’ (WSJP). Po raz pierwszy termin ten pojawił się w polskim piśmiennictwie w 1500 r. ‘Siara’ zwana była też ‘młodziwo’ (Brückner, 1927). W językach za-

chodnich jak i słowiańskich najczęściej ‘siarę’ nazywa się łacińskim terminem ‘colostrum’ (colostrum), a w trzech językach wschodnich (białor., ros. i ukr.) występuje znaczeniowa paralela tego słowa (malodziva, molodzivo, molozyvo), nawiązująca do pol. ‘młodziwo’ (GT, WSJP).

Nazwiska pochodzące od nazwy ‘masło’

Nazwisko MASŁO użytkuje w kraju niewiele osób, natomiast od nazwy tego popularnego tłuszczu mlecznego pochodzi wiele nazwisk derywowanych, także i na świecie. Nazwisko MASŁO (Masłowa, Masłówna) występuje w kraju u 225 osób, najwięcej z nich mieszka w woj. małopolskim (91), w tym w pow. tarnowskim 44 osoby. Nie występuje w woj. lubelskim, podlaskim i kujawsko-pomorskim. Nazwisko pochodzi od apelatywu ‘masło’. Pierwszy jego zapis pojawił się w 1564 r. W formie adaptacji graficznej (Maslo) występuje w Niemczech (416 osób), Słowacji (96 osób), Szwecji (37) itd. (ISNP). W Ukrainie, Białorusi i Rosji także funkcjonuje Maslo (razem 4,3 tys. osób), w Maroku występuje Masloh i Maslough (2,1 tys. osób), zaś we Włoszech 256 osób nosi nazwisko Masillo (FRS). Od nazwiska Masło wywodzi się szereg form derywowanych: Masełko, Masełek, Masłoń, Masłowiec, Maślach, Masłyk, Maślany, Masłosz, Masłoch, Maślók itp. (AF).

Nazwiskiem MASEŁKO (Masełkowa, Masełkówna) posługuje się w kraju 405 osób, najwięcej w woj. dolnośląskim (84) i lubelskim (73), a z pow. – w chełmskim (46 osób). Nie występuje w woj. podlaskim. Pierwszy zapis miał miejsce w 1642 r. (*Maselko*) (ISNP). W formie Maselko (bez znaku diakrytycznego) występuje w Ukrainie (193), Rosji (72), USA (68). W Ukrainie funkcjonuje Matselko (248 osób), a Masilko w USA i Austrii (91 osób) (FRS).

Z kolei MASELEK (Masełkowa, Masełkówna) występuje w kraju u 228 osób, najwięcej w woj. podkarpackim (152), a z pow. – w leżajskim (96 osób) (AF). W tej formie nie pojawia się za granicą. Maselek natomiast funkcjonuje w USA (97), Matselyk w Ukrainie (177),

a Matselik w Rosji (13 osób) (FRS).

Nazwisko MASŁOŃ (Masłoniowa, Masłoniówna) nosi 826 osób, najwięcej z nich mieszka w woj. śląskim (398) i małopolskim (224), a z powiatów – w myszkowskim (83 osoby). Nie występuje w woj. podlaskim. Nazwisko pochodzi od apelatywu ‘masło’, a pierwszy zapis (*Masłoń*) pochodzi z 1665 r.; jego ranga (CW) – 7099 (ISNP). Pochodne nazwiska pojawiają się w Polsce w ilości: Mosoń (492), Masoń (218), Masno (171), Masłon i Masłoń (20 osób) (AF). Według bazy GG w formie wariantywnej (Masło) używa go w Niemczech 416 osób.

Nazwisko MAŚLACH (Maślachowa, Maślachówna) użytkują w Polsce 524 osoby, najwięcej w woj. podkarpackim (374) i dolnośląskim (39 osób), a z pow. – w stalowowolskim (262 osoby). Nie występuje w woj. opolskim i podlaskim. Ranga nazwiska – 11125 (ISNP). W formie adaptacji graficznej (Maslach) spotyka się je w USA (169), Francji (43), Kanadzie (18), Argentynie i Urugwaju (ok. 30 osób). Nazwiska fonetycznie podobne to: Maslac – występuje w USA i Czarnogórze (95 osób) oraz Maslah – w Somalii (2,0 tys. osób) (FRS). Co ciekawe, ‘maslah’ w tłumaczeniu z jęz. somalijskiego na jęz. słowiańskie znaczy ‘problem’ (GT).

Nazwisko MASŁYK (Masłykowa, Maśłykówna) nosi w Polsce 645 osób, najwięcej mieszka w woj. podkarpackim (418) i dolnośląskim (48), a z pow. – w brzozowskim (165 osób). Nie występuje w 3 województwach (łódzkim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim). Nazwisko pierwszy raz zapisano w 1690 r. (*Masłyk*). Ranga nazwiska – 9050 (ISNP). Formy alternatywne to: Masłyka, Maśłek, Maślak (łącznie 155 osób). Za granicą pojawia się w formie podobnej fonetycznie: Masyuk – 8,3 tys. (Ukraina i Białoruś), Masyk – 869 (Ukraina), Maslyk – 778 osób (Ukraina i Wyspy Owcze) (FRS).

Nazwisko MAŚLANY (Maślana) występuje w kraju u 470 osób, najwięcej mieszka w woj. podkarpackim (125), w tym 99 osób w pow. sanockim. Brakuje tego nazwiska tylko w woj. lubuskim. Pochodzi ono od przymiotnika

‘maślany’ (zrobiony z ‘masła’, przenośnie ‘nie-dolega’) (ISNP). W modyfikacji graficznej (bez znaku diakr.) występuje Maslany w USA (65), Łotwie (17) i Kanadzie (10 osób). Formy fonetycznie podobne to: Maslaney (38 osób w USA) i Maslyanyy (60 osób w Rosji) oraz Maslanych w Ukrainie (88 osób) (FRS).

Słowo ‘masło’ pochodzi od prast. ‘maslo< maz-slo< masło; olej, oliwa’. Forma prastłowiańska jest rzeczownikiem odczasownikowym od ‘mazati’ z przyrostkiem -slo; pierwotne znaczenie – ‘to, czym się maże, smaruje, mazidło, smarowidło’ (WSJP). Pierwszy zapis historyczny jest datowany na 1419 r. (Urbańczyk, 1953). W prawie wszystkich językach słowiańskich (białor., bośn., bułg., chorw., czes., ros., słow., słwn., ukr.) słowo to zachowuje zbliżone znaczenie, lecz występuje bez znaku diakr. (masło, masła, maslac) (GT).

Nazwiska pochodzące od nazw – ‘ser’, ‘twaróg’, ‘bundz’ i ‘kлаг’

Nazwisko SER nie występuje w bazach polskich (ISNP, PESEL, AF), natomiast w bazie PESEL figurują 24 osoby o nazwisku SERY, są mieszkańcami woj. mazowieckiego. Także w Niemczech mieszkają 24 osoby o tym rzadkim nazwisku (GG). W świecie natomiast żyje 9,4 tys. osób z nazwiskiem SER. Najwięcej jest ich w krajach muzułmańskich: Turcji (1,4 tys.), Iranie (1,3 tys.), Malezji (1,2 tys.), Arabii Saudyjskiej (0,9 tys. osób) itd. W Egipcie 2,0 tys. osób nosi nazwisko Syr, a w Chorwacji 73 osoby – Šer. SER może być również imieniem (12,6 tys. kobiet i mężczyzn). Najwięcej tych imion jest w Indiach (4,9 tys.), Malezji (1,7 tys.), Rosji (1,3 tys.), Chinach (0,7 tys. osób) itd. (FRS).

Nazwisko SEROWSKI (-a) najpewniej pochodzi od ‘sera’, ale jeszcze nie figuruje w internetowym słowniku polskich nazwisk (ISNP). W bazie AF wykazanych jest 149 osób o tym nazwisku, najwięcej (40 osób) mieszka w pow. brodnickim (woj. kujawsko-pomorskie), a następnie w miastach: Poznań, Warszawa i Olsztyn. Według portalu FRS natomiast nazwisko to figu-

ruje także w USA (70), Izraelu (41) i Niemczech (12 osób). Około 70 osób w Australii nosi nazwisko Serovski, a w USA – Szerowski (33 osoby).

Od apelatywu ‘ser’ biorą swą nazwę rzadkie nazwiska: SEROWY (Serowa) – 25 osób nosi to nazwisko w 3 powiatach: gnieźnieńskim, wejherowskim i kamieńskim oraz SERNIK (Sernikowa, Sernikówna) – 15 osób i tylko w 2 powiatach: strzelecko-drezdenckim i ząbkowickim (AF). Z kolei nazwisko Sernikova (59 osób) funkcjonuje w Rosji. Rzadkim nazwiskiem jest SYRYCA (Syrycyna, Syrycanka), użytkuje go 185 osób. Najwięcej mieszka w woj. lubuskim (35), a z pow. – w skierniewickim (24 osoby). W 4 województwach nie występuje. Nie ma danych na temat, kiedy pierwszy raz zapisano to nazwisko, ale wiadomo, że pochodzi od apelatywu ‘syr’, ‘ser’. W Niemczech, USA i Kanadzie nosi to nazwisko około 40 osób (ISNP). Wariantywne formy: Seryca i Syrica oraz Syrycki użytkuje w Polsce około 50 osób. W Ukrainie nazwisko Syrytsa nosi 1,7 tys. osób (FRS).

Nazwisko SEREK (Serkowa, Serkówna) występuje w całym kraju u 1296 osób, najwięcej z nich mieszka w woj. świętokrzyskim (460) i wielkopolskim (185) a z pow. – w koneckim (159). Nazwisko pochodzi od apelatywu ‘serek’, ‘syrek’ – ‘mały ser’. Wartość wskaźnika CW – 4413. Pierwszy zapis nazwiska pochodzi z 1500 r. (*Serek*). Oprócz Polski występuje w Niemczech (88 osób) i kilku innych krajach UE (ISNP). W formie adaptacji graficznej – Sereke odnotowano w Etiopii (1,6 tys.), Serec – w Słowenii (0,6 tys.), Sereck – w Tanzanii (51) i Serreck – w Niemczech (15 osób). W kilku krajach (Indie, Indonezja, Rosja, Papua-Nowa Gwinea, USA) Serek może oznaczać też imię, głównie męskie (FRS).

Nazwiskiem SYREK (Syrkowa, Syrkówna) posługują się w kraju 2093 kobiety i mężczyźni, najwięcej mieszka w woj. małopolskim (717) i śląskim (570 osób), a z pow. – w krakowskim (199). Nie występuje w woj. podlaskim. Ranga nazwiska – 2664. Pierwszy zapis historyczny pojawił się w 1531 r. (*Syrek*). Nazwisko pochodzi od apelatywu ‘syrek’, czyli ‘mały ser’.

W Niemczech mieszka 108 osób o tym nazwisku, w Czechach 28, a w Norwegii i Szwecji – 11 (ISNP). Formy podobne fonetycznie to: Seyrek (Turcja – 8,5 tys.), Syryk (Ukraina – 5,8 tys.), Syrykh (Rosja – 3,5 tys.), Sirek (Turcja – 2,0 tys.) i Szyrek (USA – 0,3 tys. osób) (FRS).

Nazwisko SEROWIK (Serowikowa, Serowikówna) występuje w kraju u 510 osób, najwięcej mieszka w woj. warmińsko-mazurskim (237) i mazowieckim (115 osób), a z pow. – w mrągowskim (98 osób). Nie pojawia się w trzech województwach, a w czterech innych frekwencja wynosi tylko od 1 do 4 osób. Wartość wskaźnika CW – 11403. Pochodzi od apelatywu ‘ser, serowy’, mający związek z serem – ‘mały ser’. Pierwszy zapis nazwiska udokumentowano w 1500 r. (*Serek*) (ISNP). Oprócz Polski występuje w USA (188 osób), Norwegii, Brazylii i Niemczech (ok. 20 osób). W formie adaptacji graficznej odnotowano Serowick i Syrowik (USA – ok. 20 osób), Serovikova (Rosja – 55 kobiet), Serovic (Gwatemala – 26 osób) (FRS).

Nazwisko SERKOWSKI (-a) posiada w kraju 948 osób, najwięcej mieszka w woj. pomorskim (563) i kujawsko-pomorskim (140 osób), a z pow. – w kartuskim (330) i gdańskim (78 osób). Nie występuje w woj. wschodnich (lubelskie i podlaskie), a w podkarpackim nosi je tylko jedna osoba. Pierwszy zapis nazwiska pochodzi z 1808 r. (*Serkowski*). Ranga nazwiska – 6130. Wywodzi się ono od nazwy osobowej Serek, przy czym forma wariantywna Szerkowski – od niemieckiej nazwy osobowej Scherk (*niem.* Scherk, Scherg ‘*śluga, posłaniec sądowy*’). Oprócz Polski występuje w Niemczech (ok. 40 osób), USA (120) oraz Australii, Norwegii i Szwecji (ISNP). Funkcjonują też nazwiska pochodne: Syrnicki (190), Syrkowski (100 osób), Sernicki (60 osób), Sernik, Serkowiak itd. (AF). Formy fonetycznie podobne to: Szerkowski i Scherkowski (Niemcy i Niderlandy, 74 osoby) (FRS).

Nazwisko SERZYSKO (Serzyskowa, Serzyskówna) nosi w kraju 598 osób, najwięcej z nich mieszka w woj. mazowieckim (333) i śląskim (97 osób), a z pow. – w garwolińskim (167)

i m. st.* Warszawa (82 osób). Nie pojawia się w czterech województwach, m.in. w lubelskim i podlaskim. Jest to nazwisko przezwiskowe, pochodzi od gwarowego apelatywu serzysko – ‘*podpuszczka*’; i nazwy rośliny – ‘*ślaz*’. Pierwszy zapis – 1581 r. (*Serzysko*), a wartość wskaźnika CW – 9753. Nazwisko funkcjonuje także w Niemczech (40 osób) (ISNP). Istnieje w kraju wiele form wariantywnych: Serzysko (176), Szyrzisko (128), Syrzysko (121), Seryszko, Sierżysko, Sirzisko itd. W Białorusi funkcjonują nazwiska Sirisko i Syrisko (razem ok. 330 osób), a w Niemczech – Serzisko (56 osób) (AF, FRS).

Słowo ‘ser’ pochodzi od prasł. *syrъ* ‘ser’; w staropol. ‘*syr*’. Wskutek ewolucji fonetycznej nastąpiła zmiana ‘y’ na ‘e’, i jako ser funkcjonował już w średniowieczu. Figuruje jako ‘ser’ w 14 polskich słownikach, w tym w najstarszym – Knapiusza z 1621 r. Ser to produkt spożywczy w postaci gęstej masy, otrzymywany z mleka krów, kóz lub owiec przez wydzielenie z niego białka i tłuszczu (WSJP). Słowo ‘*ser*, *sir*, *syr*’ funkcjonuje w językach słowiańskich z podobnym sensem (GT).

Nazwisko TWARÓG (Twarożyna, Twarożanka) posiada w kraju 2100 osób, najwięcej mieszka w woj. małopolskim (962), a z miast – w Limanowej (444 osoby). Nazwisko pochodzi od apelatywu ‘twaróg’ – ‘świeży ser’, ‘*zsiadła na ser śmietana*’, a jego ranga – 2652 (ISNP). Poza granicami Polski w formie adaptacji graficznej – Twarog występuje w kilkunastu krajach, m.in. w USA (440), Kanadzie (57), Niemczech (32), Francji (29 osób), Norwegii, Anglii, Australii itd. W USA nazwisko Tworog noszą 22 osoby, a w Niemczech – Twarock i Twarok około 60 osób (GG, FRS). Słowo ‘twaróg’ pochodzi od prasł. *ivarogъ* – ‘coś uformowanego, ukształtowanego, *twaróg*’, a pierwszy zapis datowany jest na 1472 r. (Urbańczyk, 1953). Obecna definicja brzmi: produkt spożywczy mający biały kolor oraz miękką, dość zbitą i grudkową lub kremową konsystencję; otrzymywany z mleka krowiego, koziego, owczego bądź sojowego (WSJP). Tylko w czterech językach

słowiańskich (białor., ros., czes. i słow.) termin ‘twaróg’ ma podobne znaczenie (tvaroh, tvarog, tvaroh) (GT).

Nazwisko BRYNDZA (Bryndzowa, Bryndzówna) nosi w kraju 980 osób, najwięcej w woj. małopolskim (407) i podkarpackim (156 osób), a z pow. – w wadowickim (287) i sanockim (88 osób). Nie występuje tylko w woj. łódzkim. Jest to nazwisko przezwiskowe, pochodzi od apelatywu ‘bryndz’, ‘bryndza’ (*ser owczy*). Pierwszy zapis miał miejsce w 1487 r. (*Stani-slaus Bryndza*), a ranga nazwiska – 5919 (ISNP). Występuje w wielu krajach, jak: Słowacja (157), Ukraina (76), USA (72), Francja (37), Rosja (24), Czechy (24 osoby), Kanada, Anglia itd. (FRS).

Słowo ‘bryndza’ (jako ser) ma udokumentowaną historię, sięgającą 1569 r., a pochodzi z jęz. rumuńskiego ‘*brinza*’ (Bańkowski, 2000). Obecna definicja bryndzy to: miękki ser o jednolitej konsystencji, słonym smaku, barwie białej lub kremowej, produkowany z mleka owczego, czasem z domieszką krowiego (WSJP). Ciekawe jest, że oprócz Rumunii i Polski, słowo ‘bryndza’ ma podobne znaczenie w 11 krajach słowiańskich oraz na Węgrzech i w Turcji (GT).

Nazwisko BUNDZ (Bundzowa, Bundzówna) występuje w Polsce (216 osób), a także w Ukrainie (330), USA (15) i Niemczech (8). Odmianą tego nazwiska jest Bundza, odnotowana w Ukrainie (144), USA (91), Litwie i Łotwie (ok. 50), Anglii (16) i Kanadzie (10 osób). Forma wariantywna Bunc występuje natomiast w Polsce (19 osób) oraz Słowenii (85), Tajwanie (50) i Czechach (19). W formie zmodyfikowanej – Bunck figuruje w USA i Niemczech (372 osoby). Trzy osoby w świecie noszą imię Bunc (AF, FRS). Jak wiadomo ser ten (bundz) wyrabiany jest z mleka owczego na Podhalu, w Gorcach i w Beskidzie, a także w innych rejonach Karpat (Ukraina, Słowacja, Rumunia, Węgry) (MC).

Słowo ‘bundz’ pochodzi z jęz. ukraińskiego – tam występuje jako ‘*бундз*’ (bundz) i oznacza rodzaj sera z owczego mleka przypominający twaróg (Dubisz, 2003). Nie ma dokład-

nej daty jego pojawienia się w języku polskim, ale można przypuszczać, że trafił do polszczyzny wraz z wpływami wołoskimi i ukraińskimi – prawdopodobnie w XIX wieku lub wcześniej (WSJP). Termin ‘bundz’ lub ‘bunc’ mają podobne znaczenie we wszystkich krajach słowiańskich oraz niektórych niesłowiańskich, jak: Rumunia, Turcja, Węgry (GT).

Nazwisko KLAG (Kłazyna, Kłazan-ka) nosi w kraju 1030 osób, głównie mieszkają oni w woj. małopolskim (608), w tym 136 osób w gminie Łącko. Nazwisko pochodzi od gwarowego apelatywu ‘klag’ – ‘*podpuszczka, zakwas służący do zakwaszania mleka przy wyrobie sera, bryndzy*’, a pierwszy jego zapis pojawił się w 1598 r. (*Klag, Klagius zlat.*). Ranga nazwiska – 5616 (ISNP). Poza Polską występuje w Niemczech (594), USA (393), Iraku (47), Słowacji (22 osoby). Na Węgrzech funkcjonuje Klág, a w USA – Klaugh (FRS).

Nazwa ‘klag’ ma złożoną etymologię, pochodzi z jęz. rumuńskiego – *chiag* lub *clag*, oznaczającego podpuszczkę lub wywodzi się z łac. – *coagulum*, czyli ‘środek do koagulacji’ (zsiadania mleka) (Brückner, 1927). Nazwa podpuszczki ‘klag’, jak i nazwisko KLAG pojawiły się w Polsce, gdy w Karpatach rozwinęło się serowarstwo. Od ‘klag’ pochodzi nazwa – ‘ser klagany’ (MC).

Nazwiska pochodzące od nazw płynnych przetworów mlecznych (śmietana, serwatka, maślanka)

Nazwisko ŚMIETANA jest dość popularne, użytkuje go 2631 Polek i Polaków, najczęściej mieszka w woj. śląskim (762) i małopolskim (719), a z pow. – w jasielskim (200) i w m. Kraków (166 osób). Nazwisko nie występuje w woj. podlaskim, które przecież słynie z produkcji i przetwórstwa mleka. Pierwszy historyczny zapis miał miejsce w 1887 r. (*Velentin, Anna, Albert Schmietana*), jego ranga – 2063. Nazwisko pochodzi od apelatywu ‘śmietana’ – ‘*thusta substancja zbierająca się na mleku*’, ‘*wapno gaszone wodą*’ (ISNP). W formie adaptacji graficznej lub podobieństwa fonetycznego występuje w kilku

krajach: Smietana (964 w USA i Danii), Smetana (288 w Niemczech i 9,4 tys. osób w Czechach), Smetanay (20 w Słowacji), Smithana (20 w USA), Zmetana (22 w Kanadzie), Szmetana (147 osób w Czechach) itd. (FRS).

Nazwisko ŚMIETANKA (Śmietanczyna, Śmietanczanka) używa 1159 kobiet i mężczyzn. Najwięcej mieszka w woj. mazowieckim (682), a z pow. – w kozienickim (221) i m.st. Warszawa (84 osoby). Nazwisko pochodzi od apelatywu ‘śmietana’ – ‘*thusta substancja na mleku*’, nazwa rośliny ‘*krwawnik*’, jego ranga – 4961. W formie wariantywnej występuje w kraju jako: Smietanka (244), Smietanko (39) i Śmietanko (6 osób) (ISNP). Formy z podobieństwem fonetycznym to: Smietanka w USA i Słowacji (823), Smetanko w Rosji i Kirgistanie (905), Smetanca w Mołdawii (205) i Smetánka w Czechach (93 osoby) (FRS).

Nazwisko ŚMIETĄŃSKI (-a) występuje u 969 osób, najwięcej mieszka w woj. mazowieckim (325) i łódzkim (125 osób), a z miast – w m.st. Warszawa (1410). Pierwszy zapis miał miejsce w 1883 r. (*Michael Smietanski*), a pochodzi od nazwiska Śmietana. Ranga nazwiska – 5998 (ISNP). Za granicą występuje w formie wariantywnej: Smietanski – około 150 osób w USA i Szwecji, Smetanskyi – 183 osoby (Ukraina) i Schmietainski – 16 osób (Niemcy) (FRS). Nazwa bierze swój początek od prasłowiańskiego ‘*sъmetana*’ – ‘*to, co ściągnięte, zgarnięte; śmietana*’ (WSJP). Termin śmietana (w różnych formach) funkcjonuje we wszystkich słownikach polskich, w XV w. używano: ‘śmiotana, śmiotanka’ (Brückner, 1927). W językach zachodnich (ang., hiszp., niem., portug., włos.) słowo śmietana to cream (creme, crema), także w jęz. słowiańskich ma podobne znaczenie, ale pisownia jest nieco inna (krem, krema) (GT). Jednakże pol. ‘śmietana’ jest zrozumiała w jęz. czeskim, rosyjskim, słoweńskim i ukraińskim (smetana) oraz słowackim (smotana) (MC).

Nazwisko SERWATKA (Serwaczyna, Serwaczanka) występuje u 2049 osób, najwięcej mieszka w woj. małopolskim (382) i śląskim (284), a z pow. – w olkuskim (122 osoby). Nie

występuje tylko w woj. opolskim. Dość wcześnie powstało, bo w 1554 r. (*Serwatka*), a pochodzi od apelatywu ‘serwatka’ – ‘część wodna mleka po oddzieleniu śmietany i twarogu’. Ranga nazwiska – 2720 (ISNP). W formie oryginalnej (*Serwatka*) występuje w wielu krajach: w USA (332), Niemczech (102), Argentynie (35), Anglii (26), Francji (15) itd. W formie wariantywnej: *Serwotka* (438), *Serwatko* (308) i *Syrwatka* (7 osób) występuje w Polsce, zaś w Słowacji mieszka 68 osób o nazwisku *Servatka*, a w Niemczech 76 kobiet i mężczyzn o nazwisku *Sarwatka* i *Servatke* (GG, FRS).

Nazwisko *SERWATA* (*Serwacina*, *Serwacianka*) należy do rzadko występujących. Osób o tym nazwisku jest 355, najwięcej żyje w woj. świętokrzyskim (125) i dolnośląskim (57), a z pow. – w kieleckim (102). Nie jest notowane tylko w woj. opolskim. Jest to nazwisko przezwiskowe, pochodzi od apelatywu ‘serwatka’ – ‘część wodna mleka po oddzieleniu śmietany i twarogu’ lub od apelatywu ‘serweta’ – ‘nakrycie na stół, obrus’. Za granicą występuje w formach zmodyfikowanych: *Serwaty* (50 – Niemcy), *Servato* (234 – Brazylia i Chile), *Servaty* (384 – Belgia), *Servati* (154 – USA i Izrael), *Servate* (43 – Hiszpania), *Servatos* (31 osób – Filipiny) itd. (FRS). Nie wiadomo, co oznaczają te nazwiska w językach narodowych. Np. hiszpańskie nazwisko *Servate* oznacza ‘służyć’, a *Servato* znaczy ‘zachować’ (GT).

Serwatka to płynny produkt uboczny powstający podczas produkcji sera. Termin pochodzi od prasł. ‘syrovatka’ (*serwatka*) (WSJP). Pojawił się on w Polsce już w 1. połowie XV w., dokładna data pierwszego zapisu nie jest jednoznacznie ustalona (Urbańczyk, 1953). W sześciu językach słowiańskich (białor., bułg., czes., pol., słow., ukr.) występuje semantyczna zgodność tego wyrazu (*serwatka*, *syrovatka*, *surovatka*, *srvatka*) (GT, MC).

MAŚLANKA (*Maślanczyna*, *Maślanczanka*) jest popularnym nazwiskiem, nosi je 7335 osób, najwięcej jest w woj. małopolskim (2186) i śląskim (1625), a z pow. – w nowosądeckim (662) i żywieckim (456 osób). Pierwszy zapis miał miejsce w 1488 r. (*Nicolaus Fosch Meszlanka*). Ranga nazwiska wysoka – 559, a pochodzi od apelatywu ‘maślanka’ – *pozostałość po zrobieniu masła; rzadkie błoto* (ISNP). Występuje w wielu wariantach fonetycznych i graficznych. Za granicą najwięcej jest nazwisk: *Maslanka* (1,7 tys. – USA i Norwegia), *Maslianka* (0,5 tys. – Ukraina) oraz *Maslonka* (464 – USA i Czechy) i *Maslanko* (107 osób – Kanada). W Polsce istnieją też odmiany nazwiska oryginalnego: *Maszlanka* (94), *Maślankiewicz* i *Maslankiewicz* (28 osób), a w Słowacji: *Maślanko* i *Maslankó* (ok. 20 osób) (FRS).

Wyraz ‘maślanka’ pojawił się w Polsce około 1500 r. (Urbańczyk, 1953). Jest to kwaskowaty, półprzezroczysty napój mleczny otrzymywany przy produkcji masła, a nazwa pochodzi od słowa ‘masło’ (WSJP).

W trzech językach bałkańskich: bośn., chorw. i serb. ‘maślankę’ nazywa się ‘mlaćénica’, a więc istnieje pewne podobieństwo fonetyczne. W jęz. ang. ‘maślanka’ to ‘buttermilk’ (maślane mleko) (GT).

Zmiana liczebności nazwisk ‘nabiałowych’ w przedziale jednego pokolenia

Liczebność nazwisk (liczba użytkowników) nie jest stała, bo populacja podlega ruchom migracyjnym, zmianom demograficznym i formalnym korektom nazwisk. W tabeli 1 zestawiono dwanaście ‘nabiałowych’ nazwisk, obejmujących łącznie 24 tys. użytkowników, podano stan początkowy z bazy Acta Flow 2002 r. i stan aktualny z rejestru PESEL z 2025 r.

Tabela. 1. Zmiana liczebności użytkowników 'nabiałowych nazwisk' polskich w okresie 2002–2025 r.

Table 1. Change in the number of users of 'dairy' Polish surnames in the period 2002–2025

Nazwisko <i>Surname</i> Produkt/Surowiec <i>Product/Raw material</i>	Baza Acta Flow – 2002	Baza PESEL – 2025	Różnica <i>Difference</i>	
			bezwzględna <i>absolute</i>	względna <i>relative</i>
Maślanka	7 855	7 486	369	-4,70
Mleczko	3 240	3 168	72	-2,20
Śmietana	2 932	2 697	235	-8,02
Serwatka	2 361	2 233	129	-5,46
Twaróg	2 248	2 195	53	-2,36
Serek	1 390	1 301	81	-5,83
Siara	1 248	1 198	50	-8,05
Bryndza	1 043	904	139	-13,33
Nabiałek	870	721	149	-17,13
Masło	873	818	55	-6,30
Nabiałczyk	330	314	16	-4,85
Mleko	328	306	24	-15,78
Razem	24 718	23 341	1377	-5,57*

* średnia – mean (n=12)

W ciągu jednego pokolenia (23 lata) łączna liczba nosicieli tych nazwisk spadła o 1377 osób, czyli 5,57%. Największy ubytek odnotowano dla nazwiska Nabiałek (-17,13%), a najmniejszy dla Mleczko (-2,20%). Dla porównania, w podobnym metodycznie badaniu polskich nazwisk wywodzących się od nazw anatomicznych (człowiek i zwierzęta) odnotowano podobny wynik, tj. 5,6% (Witkiewicz i Kowalczyk, 2025). Uważamy, że istotny wpływ na zmianę liczebności nazwisk w Polsce ma spadek populacji, w tym czasie zmniejszyła się ona o 2,46% (Populationof.net).

Podsumowanie

W podsumowaniu należy stwierdzić, iż od terminu 'nabiał' (bryndza, bundz, klag, masło, maślanka, mleko, sery, serwatka, siara, śmietana, twaróg) powstało w XV–XIX wieku około 60 polskich nazwisk prymarnych (głównych) i pochodnych (bez uwzględniania form

żeńskich). Najwięcej nazwisk pochodzi od rdzeni 'masło' i 'ser'. Najwyższą liczebnością charakteryzują się nazwiska: Maślanka (7,3 tys. osób) i Mleczko (3,0 tys. osób) oraz Śmietana, Syrek i Twaróg. Najmniej nazwisk 'nabiałowych' występuje na Podlasiu, co jest pewnym zaskoczeniem ('polska dolina mleczna'). Nie występują w kraju nazwiska: Ser, Jogurt, Kefir, Mleczarz, Oscypek, Żentycza. Według autorów artykułu najbardziej oryginalne polskie nazwiska 'nabiałowe' to: Bryndza, Bundz, Klag, Masłyk, Serzysko, Syryca, Sernik. Najwięcej polskich nazwisk 'nabiałowych', ale w formie modyfikacji graficznej lub fonetycznie podobnych występuje w Ukrainie, a następnie w Niemczech, Słowacji i USA. Niektóre polskie nazwiska 'nabiałowe' mogą za granicą oznaczać imiona, np. Bunc, Mleko, Ser, Serek, Siara. W ciągu jednego pokolenia (2002–2025) łączna liczba użytkowników nazwisk 'nabiałowych' spadła w kraju średnio o 5,57%. Występowanie oryginalnych lub zmodyfikowanych

graficznie i podobnych fonetycznie nazwisk polskich za granicą wskazuje na kierunki emigracji Polaków, jak też zachowanie tradycji i kultury narodowej. W krajach egzotycznych natomiast

– głównie w Afryce i Azji oraz na Węgrzech czy w Turcji – polsko brzmiące nazwiska ‘nabiałowe’ najczęściej mają inne znaczenie w językach narodowych.

Fot. 1. Od nazw produktów nabiałowych powstało w kraju około 60 nazwisk
Photo 1. About 60 surnames were created in Poland from the names of dairy products
(fot./phot. J. Barłowska)

Literatura

- AF. ActaFlow (2002). Nazwiska polskie. Rozkład występowania nazwisk w powiatach. Agencja Informatyczna, Bronk Z., <https://> Rozkład występowania nazwisk
- Bańkowski A. (2000). Etymologiczny słownik języka polskiego. T.1 i 2. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Boryś W. (2005). Słownik etymologiczny języka polskiego. Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- Brückner A. (1927). Słownik Etymologiczny Języka Polskiego. Nakł. i Własność Krakowskiej Spółki Wydawniczej. Kraków.
- Bubak J. (1998). Zoonimia – nazwy zwierząt. [W:] Encyklopedia – Polskie nazwy własne, E. Rzetelska-Feleszko (red.), Warszawa-Kraków, ss. 329–341.
- Dobrzański Z., Rogowska-Sobota K., Czaplicka A. (2024). Drobiarskie nazwiska w Polsce i na świecie. Cz. I. Pol. Drob., 11: 66–68.
- Dobrzański Z., Czyż K., Wójcik A. (2025 a). Etymologia nazwisk polskich pochodzących od nazw zwierząt – część I. Prz. Hod., 1: 7–10.
- Dobrzański Z., Czyż K., Wójcik A., Kowalczyk A., Czerniawska-Piątkowska (2025 b). Etymologia nazwisk polskich pochodzących od nazw zwierząt – część II. Prz. Hod., 2: 28–31.
- Dubisz S. (red.) (2003). Uniwersalny słownik języka polskiego. T. 1–5. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- FRS. Forebears (2012–2022). Names & Genealogy Resources, internetowa platforma genealogiczna, <https://> Nazwiska, znaczenie, pochodzenie i mapy rozmieszczenia
- GG. Geogen (2005–2025). Surname Mapping, ver. 4, Deutschland, Stöpel C., <https://> Strona główna – Geogen
- GT. Google Tłumacz. <https://translate.google.com/?sl=pl&tl=ar&op=tran>
- ISNP (2025). Internetowy Słownik Nazwisk Polskich. Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie, <https://nazwiska.ijp.pan.pl>
- Karczevska M. (2023). Kozłowski, Zając, Wróbel – najpopularniejsze nazwiska odzwierzęce w Polsce. Analiza ilościowa i jakościowa. Rocz. Human., 71: 163–180.
- Kowalik-Kaleta Z. (2007). Historia nazwisk polskich na tle społecznym i obyczajowym (XII–XV wiek). T. 1. Wyd. Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy PAN, Warszawa.
- Knapiesz G. (1621). Thesaurus Polonolatinogræcus: Seu Promptuarium Linguae Latinæ Et Græcæ Polonorum usui accomdatum [...]. Wyd. Franc. Caesarius, Kraków.

- Kolber T. (2008). Nazwiska od nazw zwierząt w dziewiętnastowiecznych księgach parafialnych dekanatu wadowickiego. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis, Folia Studia Linguistica*, IV, 62.
- MC. Microsoft Copilot. <https://copilot.microsoft.com/chats/NSYgqeHnLcp9nMU6z1DFg>
- PESEL (2025). Nazwiska występujące w rejestrze PESEL. Ministerstwo Cyfryzacji RP, stan na 24.02.2025. [https:// Nazwiska występujące w rejestrze PESEL – Otwarte Dane](https://Nazwiska.wystepujace.w.rejestrze.pestel-Otwarte.Dane)
- Populationof.net. (2025). <https://www.populationof.net/pl/poland>
- Rymut K. (2003). Słownik nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku. Wyd. Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Szulc T., Barłowska J. (red.) (2020). Tajemnice mleka. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu.
- Urbańczyk S. (red.) (1953–2002). Słownik staropolski, T. 1–11. Wyd. Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz.U. RP z dnia 8.01.2021, poz. 36).
- WSJP. Wielki Słownik Języka Polskiego PAN. Żmigrodzki P. (red. nauk.) online, [https://Wielki słownik języka polskiego PAN](https://Wielki.sownik.jezyka.polskiego.PAN).
- Witkiewicz W., Kowalczyk A. (red.) (2025). Nazwiska polskie wywodzące się z terminologii biologiczno-medycznej. Monografia. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu (in press).
- Zawadzki J.M. (2002). Tysiąc najpopularniejszych nazwisk w Polsce. Wyd. Świat Książki, Warszawa.

POLISH SURNAMES DERIVED FROM THE NAMES OF ANIMAL PRODUCTS. PART 1. MILK AND MILK PRODUCTS

Summary

The basic names of dairy products (mleko, masło, maślanka, serwatka, śmietana, twaróg) became established in Polish literature in the 15th century, others (bryndza, klag, ser, siara) in the 16th/17th century, and bundz at the latest (19th century). The analysis of the most important databases on the etymology of Polish surnames allowed us to establish that 12 base (primary) surnames and about 50 derived surnames originate from dairy names. The majority of surnames are derived from the roots ‘butter’ and ‘ser’, and in terms of quantity (number of users) the following dominate: Serwatka (7.3 thousand people), Mleczko (3.0 thousand people) and Śmietana (2.6 thousand people), as well as Syrek and Twaróg. Over the course of one generation (2002–2025), the number of users of ‘dairy’ surnames in the country has decreased by an average of 5.57%. According to the authors of the article, the most original surnames are: Bryndza, Bundz, Klag, Masłyk, Serzysko, Syryca, and Sernik. Polish ‘dairy’ surnames, either graphically modified or phonetically similar, are most common in Ukraine, followed by Germany, Slovakia, and the USA. Some surnames can refer to names used abroad, such as Bunc, Mleko, Ser, Serek, Siara. In turn, in exotic countries (mainly in Africa and Asia), as well as in Hungary and Turkey, Polish-sounding ‘dairy’ surnames most often have a different meaning in the national languages. The presence of Polish surnames abroad indicates the directions in which Poles emigrated and the maintenance of cultural traditions.

Key words: dairy, names of products, Polish surnames, onomastics

*Skróty zastosowane w tekście: BiH – Bośnia i Hercegowina, DR Konga – Demokratyczna Republika Konga, P-NG – Papua-Nowa Gwinea, RPA – Republika Południowej Afryki, WKS – Wybrzeże Kości Słoniowej; woj. – województwo, pow. – powiat, m. – miasto, m.s. – miasto stołeczne, diakr. – diakrytyczny (znak), ok. – około, wg – według; jęz.: białor., ros., ukr., czes., słow., bułg., pol., bośn., chorw., serb., ang., hiszp., niem., portug., włos. – języki: białoruski, rosyjski, ukraiński, czeski, słowacki, bułgarski, polski, bośniacki, chorwacki, serbski, angielski, hiszpański, niemiecki, portugalski, włoski.